

ПО-ВНИМАТЕЛНО С КРИТИЧЕСКИЯ БАРУТ!

Обичам да чета приключенска литература, харесват ми и научно-фантастичните книги. Затова може би прочетох „Светещата гибел” на Петър Бобев още преди да се разгърне дискусиата за качествата и недостатъците на тази книга. Впечатлението ми от този роман не бе блестящо, затова посрещнах критиката на Георги Цанков във в. „Литературен фронт” от 15 март т.г. като нещо закономерно, справедливо, макар и с чувството, че не е задълбочена, че не е достатъчно мотивирана. И изведнъж, пак във в. „Литературен фронт” от 5 април и във в. „Орбита”, бр.14, излязоха две защитни рецензии – едната от Чавдар Гешев, втората – от Румяна Узунова. Въпросът се разшири и задълбочи, засегнаха се много проблеми, които като че ли отдавна са назрявали и са търсили своето решение.

Георги Цанков критикува романа „Светещата гибел”, а Чавдар Гешев и Румяна Узунова защитават в общи линии цялостното творчество на Петър Бобев, като само Румяна Узунова се спира на места и върху конкретния повод за разговора – „Светещата гибел”.

За да ни станат ясни позициите, нека започнем с първопричината.

Кое ме кара да не вярвам на тази „научна фантастика”, защо изпитвам чувството на дълбоко неудовлетворение, кое ме кара да реагирам остро? Дали това е сухият и беден [... не се чете ...], или пък всичко това, взето заедно?

Румяна Узунова твърди, че: „А интересът им (на читателите) е събуден и от това, че въпросните книги им предлагат изобилие от знания за редица тайни на природата. В тази област Петър Бобев е особено силен, „познавателната” страна на неговите книги е несъмнена. Те развиват не само въображението на младите читатели, но им дават и голямо количество информация (при това в привлекателно-художествена форма).”

Вярно е, че романът „Светещата гибел”, за който става дума, носи твърде много информация и „познавателната” му стойност е особено силна, а количеството ѝ – изумително.

Така например още на стр.5 ние научаваме, че има специален вид носове: „тънък английски нос” и „типичен английски овал на костеливото лице”. Неволно си задавам въпроса, какъв ли ще е типичният овал на българското лице например?

На стр. 6 професор Марио Булгаро прави следната информация: „... Боязливи гмуркания покрай брега предимно до петдесетина метра, единични опити за живот в подводни домове, където няколко души прекарват по една-две седмици...”

Ние сме свидетели на забележителни проучвания на Световния океан, съвременници сме на първите крачки на човека в една нова за живот среда, до нас достигат сведения за рекордни потапяния в чудовищни дълбочини. Но всичко това е намерило отражение в една пренебрежителна реплика на Марио Булгаро, въпреки че в тези първи крачки към океана участвуват и истински българи, а не техните италиански деривати.

В края на краищата и това може да се преглътне, ако действието не е абстрактно – нито в миналото, нито в бъдещето, пък и като че ли не може да бъде в днешни дни. Странното в случая е, че всички тези „завоеватели” на Световния океан, осъществителите на гениалния замисъл на Булгаро, са... наркомани. Тука наистина потокът информация за младия читател става буен и пълноводен:

„... Дори употребен насила, опиятът не намаляваше пагубното си въздействие, обгръщаше го в сладостна дрямка и после го понасяше върху невидимите си криле в чудните, приказно красиви сънища наяве, тъй ясни и правдиви – като осъществени мечти.

То беше нещо вълшебно. Скок в недействителността. Прелитане изведнъж, като по магия, **от цялата гадост на истинския свят в другия свят... Съвършен... Безгрижен...** Та по-глупави ли бяха хилядите, милионите хипита, рокери, битници – всичките тия „апостоли на новия ред“? И той като другите по-рано го наричаше „наркотично безумие“. **А дали то всъщност не беше мечтаният от съвременния човек свръхразум, божественото прозрение в смисъла на живота?**” (Курсивът е мой – С.К.) Следват и някои рецепти – Прекрасната Елена, виновницата за Троянската война, слагала опиат във виното на своите гости, та да им бъде по-весело, говори се за хашишуините и за техния водач, който заблуждавал верующите с помощта на наркотик, за да придобие над тях власт... А на стр. 112 четем:

„... С него в дълбокоморско разузнаване със старата подводна лодка щяха да слязат дон Мигуел и Джек Елбери. **И за да бъдат пълни със сили, и тримата взеха увеличена доза морфин** непосредствено преди спускането.” (Курсивът мой – С.К.)

И това не е само на споменатите места. Героите на Петър Бобев, наркомани, създават шедеври на техническата мисъл – строят подводен град. Играят си с биологията на човека – изпълват го с морска вода и престава да съществува кесонната болест и кесоновия ефект губи своята убийствена сила, тези наркомани са въоръжени с нови, модерни ултразвукови оръжия... В галерията наркомани виждаме най-добрия строител на подводници в света инженер Хауптман, там е и знаменитият лекар Ленжерон, на когото съвсем не фантастичният, а реален проф. д-р Барнар, същият, който пръв присади човешко сърце, завидял на неговите ръце... Ръце на наркоман!

Можем ли да приемем тези славословия на наркоманията, поднесени според Румяна Узунова „в привлекателно-художествена форма“?) Какво трябва да направи младият читател? Да опита и това? Не, не пресилвам нещата. Ето стр. 78:

„... И пианството опита. Пианите му събратя винаги го посрещаха с молба да им издекламира, както той умее, надгробния епитаф на някогашния цар Дарий: „Тук почива божественият Дарий, който беше велик завоевател и голям пианица.” (?!? – С.К.)

Та и морфинът. „Държеше да вкуси от всичко. Че като се представи, когато му дойде времето, пред свети Петра, да се тупне в гърдите: - „Всичко опитах – можеш да ме пратиш в твоя ад! Да опитам и него!”

Това е част от характеристиката на Джек Елбери – ловък, смел, авантюрист, човек с изумителни рефлексии, който отгоре на всичко и не е лишен от някои привлекателни черти...

А що се касае за акулите, които Джек така ловко разпаря само с един гол нож в ръката, цялата „познавателност“ се свежда до съобщението, че те принадлежат към разред хрущялни риби, че никой не знае как ще постъпи акулата в отделен случай, че тя си остава един от най-загадъчните обитатели на морето и че няма безвредни акули. „Всяка от тях, по-дълга от метър, е опасна” (стр. 30).

Не знам как авторът и критикът ще приемат известието, че в Черно море спокойно си живеят два вида акули, които достигат до 2 (два) метра дължина, но... не са опасни!

Към сферата на „научната“ фантастика се отнася и подготовката на хората за живеене в океана. Според романа костните синуси се запълват с лимфа, гърдите – с вода, потискат се центровете на дишане и кашлицата и въпросът е решен. Но героите свободно преминават от една гъстота на водата в друга, от едно налягане – в друго, от една среда – в друга, без да изпитват никакви смущения. В края на романа всички герои (положителните, разбира се) без всякаква подготовка изскачат от водата и въпреки пълните си с вода бели дробове и наситения с ензими на анаеробност организъм веднага преминават към атмосферно дишане, без сътресения и болестни явления...

Затова твърдението на Румяна Узунова, че от „Светещата гибел” е научила толкова много за морския свят, колкото не би научила от десетки популяризаторски статии, и е изпаднала в състояние на читателско удовлетворение, лично на мен просто ми се струва странно, още повече, че призовава и критика Георги Цанков за раздели с нея получените „знания”.

В своята статия Чавдар Гешев пише:

„... Петър Бобев разказва увлекателно и въпреки че в редица случаи трябва да разясни дадена научно-фантастична хипотеза, езикът му е достъпен. Той пише така, че – ако можем да се позовем на израза на Жорж Сименон – да го разбират всички...”

Може би Чавдар Гешев има предвид цялостното творчество на писателя. Но в дадения случай става въпрос за конкретно произведение – романа „Светещата гибел”. А точно тук това критично твърдение не намира подкрепа. Героите са схематични, плоски, като изрязани от вестник. Преживяванията им са бледи и сухи, лишени от емоционалност, но наситени с поза, философствованията – лишени от мисъл и дълбочина...

Като портретизацията на д-р Елена Костова-Булгаро:

„... където ги посрещна жена му – стройна, извънредно елегантна брюнетка, с очила” (стр. 6). Толкоз! Който иска повече – да развива въображението си и да си рисува каквито иска очилати брюнетки.

„... В обикновения си живот Булгаро не беше наблюдателен...” (стр. 38).

А отвличането на Булгаро?

„... Преди Костова да си даде сметка какви могат да бъдат тези хора, пък това и не я интересуваше особено, мъжете се нахвърлиха върху минаващия учен, а жената постави върху лицето му бяла кърпа, след което го вмъкнаха в колата. И тя полетя надолу. Когато майката и синът изтичаха на улицата с викове за помощ, от похитителите и жертвата нямаше ни следа...” (стр. 14 – 15).

„... Оттам тугакси притичаха двама едри, широкоплещести мъжаги, които застанаха пред него по войнишки... Тяхното робско послушание, трескавите им погледи, нервните, треперещи движения на ръцете, особеността, удавнически цвят на лицата, сенките под очите. Не, не беше случайно...” (стр. 47).

Тука мисля, че трябва да се даде малко пояснение – единият от двамата мъжаги е непобедимият Джек Елбери – Морският Тарзан, онзи несъкрусим и ловък авантюрист, който не познава страха и печели всички схватки с акулите само с гол нож в ръка...

„... Мълчала търпеливо досега, леди Мери внезапно се изправи. Хубавите ѝ сини очи светеха с дързък метален блясък... Тя тръсна златистата си коса, която грейна като златен ореол покрай бледото ѝ лице” (стр. 74).

Въпреки невзрачната си външност, която не подсказваше с нищо скритите му физически и нравствени сили, доктор Марио Булгаро успя да запази душевното си равновесие след припадъка.”

Моля читателите за извинение, но всички останали герои са описани и охарактеризирани горе-долу по същия начин. Мислите на героите са бедни, репликите – формални и притеглени за ушите, за да се получи нещо като диалог”

„...“

- Не съм очаквал и това от вас!

- Целта оправдава средствата, докторе. И Колумб откри Америка с екипаж от престъпници-каторжници заселиха първоначално Австралия. Почтените хора си стоят у дома, край огнището.

- Всяко долно средство окалва целта.

- Според вас – усмихна се сър Чарлз. – А според тях аз съм благодетел, давам им това, което сега е най-ценно за тях.

- И ги погубвате.
- Та да не би Александър Македонски, Цезар, Наполеон да са се замисляли повече от мен? Те са жертвували напълно здрави хора, а аз – извлечени от блатото блаженстващи самоубийци.

Изведнъж той се сепна.

- Стига! Не съм тук за моралистични дискусии. А за последен отговор. Ако не получа това, което искам от вас, ще ви направя наркоман. Насила ще ви направя.

Доктор Булгаро скочи.

- Не! Няма да посмеете!

- Това ми е нужно. И ще го сторя!...”

Според мен коментарът е излишен. Но в критичния залп на критиците в защита на Петър Бобев е насипан твърде много барут, та искам да се спра на още един-два момента.

И Румяна Узунова, и Чавдар Гешев единогласно напомнят на Георги Цанков, че Петър Бобев бил „въведен”, бил „открит” във или за българската литература не от който и да било, А от Ран Босилек и Ангел Каралийчев. И двамата са на становището, че това е едва ли не „литературно миропомазване” или връчване на литературна индулгенция за защита от всички литературно-критични напасти. Но доколкото ми е известно, никой никъде не е споменавал от кого е бил „въведен” в световната литература Толстой, от кого е бил „открит” Достоевски, или пък кого са „въвели” тези колоси и класици в руската и световната литература. Или може би не е имало нужда.

От прочетените рецензии не останах с впечатлението, че някой се мъчи да „закрие” Петър Бобев или да подхвърли на съмнение неговото цялостно творчество. Просто става дума за един роман – „Светещата гибел” – и вдигнатите назидателно пръсти в дадения случай би трябвало да бъдат отправени към автора, а не към критика, „дръзнал” да заяви своето мнение. Що се отнася до умното и аналитично критическо отношение, на него трябва да обърнат внимание Чавдар Гешев и Румяна Узунова. И на професионалната етика също, разбира се!

Слав Г. Караславов